

Ekonomisk expertis och det goda samhället

Experter finns av många slag. Ekonomisk expertis fungerar dock inte på samma premisser som medicinsk expertis, hävdar Jonas Ahlskog. Meningskiljaktigheter mellan ekonomer beror nämligen på olika syn på vad en god samhällsutveckling innebär.

Experten är en person som per definition har kunskap som lekmannen saknar. Det hör därför, så att säga, till sakens natur att experten har auktoritet i frågor som berör hans kunskapsområde. Så handlar vi också i vardagen: om jag blivit sjuk är det min läkares utlåtanden som är avgörande, inte mina vänners eventuella spekulationer om hur man 'lär' bli frisk från det jag drabbats av. Vi kan förstås välja att fråga flera olika läkare, men detta förutsätter att vi inte ifrågasätter själva idén om att följa läkarutlåtanden. Auktoriteten hos en läkare beror på flera saker, men en avgörande faktor är att vi till största del, exempelvis inom ortopedin, är överens om vad hälsa innebär. Det brutna benet är friskt då vi återigen kan använda det som tidigare, och det är genom att följa läkares utlåtande som tillfriskningen är möjlig.

Men vi har experter också inom många områden som inte delar läkarvetenskapens samstämmighet gällande målsättningen. Ett bra exempel är expertis inom nationalekonomi. Skillnaden beror inte på att nationalekonomin, i kontrast till läkarvetenskapen, skulle sakna vetenskapliga metoder och teorier. Snarare har det att göra med ämnesområdenas olika natur: nationalekonomin är en metod för att lösa samhällsproblem, inte medicinska, problem. Och till skillnad från läkarkårens samstämmighet gällande deras mål (hälsa), så är nationalekonomerna ofta oense om målsättningen i deras egen verksamhet. Detta beror på att lösningarna till ett samhällsproblem inte är oberoende av vår uppfattning om vad som är en önskvärd samhällsutveckling. Och vad som är önskvärt inom samhället är inte lika entydigt som vad som är önskvärt i förhållande till mitt brutna ben. Nationalekonomerna lär alltså vara oense så länge de har

olika uppfattningar om det goda samhället, och någon enighet i den frågan finns knappast i sikte.

Under hösten har dessa frågor aktualiserats i diskussionen om låglönejobb som startades av arbets- och näringsminister **Jari Gustavsson** och Finansministeriets statssekreterare **Martti Hetemäki**.

Lösningarna till ett samhällsproblem är inte oberoende av vår uppfattning om vad som är en önskvärd samhällsutveckling.

De hävdade att priset på arbete i Finland är för högt och att man borde acceptera större löneklyftor för att råda bot på arbetslösheten. Gustavssons och Hetemäkis idé bygger på tesen att en sänkning av lönenivån skulle ge bättre sysselsättning. Denna tes sågades genast av både **Rita Asplund**, forskningsdirektör vid Näringslivets forskningsinstitut Etna, och av **Mar-**

kus Jäntti, professor i offentlig ekonomi vid Helsingfors universitet och statens ekonomiska forskningscentral Vatt.

Jäntti och Asplund påpekade framförallt att det inte finns finländsk forskning som stöder tesen och att sambandet mellan lönenivå och arbetslöshet är mycket mera komplext än Gustavsson och Hetemäki låter förstå. Mera intressant är dock hur exempelvis Asplund förhåller sig till själva idén om låglönejobb då hon säger att "[e]n massa låglönejobb kan i värsta fall betyda att vi skapar låglönefallor istället för flitfallorna, med dubbla eller tredubbla jobb." Det här påståendet är, som sådant, inte beroende av forskningsresultat. Det Asplund säger är att oberoende av den verkliga relationen mellan låglönejobb och arbetslöshet, som Asplund hävdar att vi inte känner till, är åtgärden inte värd risken att vi i tillväxtens namn skapar ett mera ojämnt samhälle. Här uttrycker Asplund, som ekonomisk expert, sin egen uppfattning om vad som är en önskvärd samhällsutveckling.

En av Finlands mest inflytelserika ekonomiska experter, **Juhana Vartiainen**, deltog också i debatten. Vartiainen ville först dock tona ner forskningsbevisens betydelse eftersom han anser att "[o]m man i förväg vill ha stenhårda vetenskapliga bevis för att en reform fungerar skulle man aldrig kunna göra någonting." Något förvirrat anger dock Vartiainen i följande andetag erfarenheter från Tyskland och rekommendationer om låga inkomstlöner från Sveriges finanspolitiska råd som stöd för idén om låglönejobb. Manövern är förvirrad eftersom det blir oklart varför vi, utan argument, borde anta att Tyskland och Finland är jämförbara, och, framför allt, varför vi skall lyssna på svensk ekonomiforskning då Vartiainen nyss sagt att forskningsbevis inte skall vara avgörande då vi reforme-

rar samhällsekonomin. Paradoxalt nog ifrågasätter alltså Vartiainen behovet av forskningsbevis överhuvudtaget samtidigt som han hänvisar till forskning i andra länder som stöder hans tes.

Mera intressant än Vartiainens oklara retorik är hans uppenbara ställningstagande om det goda samhället. Vartiainen stöder idén om låglönejobb men säger att han hoppas att de låga lönerna

lösheten som ett samhälleligt problem. Även om det skulle finnas en direkt korrelation mellan låga löner och låg arbetslöshet, så vore det helt begripligt om vi trots detta skulle säga att låglönearbete inte är en acceptabel lösning på arbetslösheten som samhällsproblem. Ett argument kunde vara att skapandet av en låglöneklass enbart innebär att marginaliseringen i samhället fortsätter i en an-

Paradoxalt nog ifrågasätter alltså Vartiainen behovet av forskningsbevis överhuvudtaget samtidigt som han hänvisar till forskning i andra länder som stöder hans tes.

bara tillämpas i början av anställningarna. Också Vartiainen ser alltså risken för permanenta låglönejobb men hävdar att "[o]m man jämför med den situation som vi har nu då vi har en ständigt växande skara långtidsarbetslösa skulle det vara bättre för individen om han eller hon har ett arbete." Det här påståendet är, lika lite som Asplunds, beroende av forskningsresultat. Det Vartiainen låter förstå är att han är villig att ta risken att skapa permanenta låglönefallor om det kanske sänker arbetslösheten i Finland. "Kanske" eftersom Vartiainen uppenbarligen är villig att ta risken för låglönefallor utan att stöda sig på forskning om relationen mellan låglönejobb och arbetslöshet i det finländska fallet. Den här villigheten till risktagning blir enbart begriplig om vi antar att Vartiainen implicit godkänner en samhällsutvecklingen som leder till skapandet av en permanent låglöneklass. Vartiainen "hoppas" förstås att lönerna höjs med tiden, men om detta inte äger rum anser han att det ändå är bättre med en låglöneklass än flera långtidsarbetslösa.

Forskning inom nationalekonomi kan förstås ge oss kunskap om relationen mellan låglönejobb och arbetslöshet, och varje ansvarsfullt beslut i frågan borde ta sådan forskning i beaktande. Den ekonomiska expertisen kan däremot inte ge oss något svar på vad som skall räknas som en bra lösning på arbets-

lösheten som ett samhälleligt problem. På detta plan är våra idéer om samhällsproblem, och deras lösningar, inflätade i moraliska och politiska frågor på ett sätt som oftast saknar motstycke inom exempelvis ortopedin. I det senare fallet råder det i regel samstämmighet kring kriterierna för när ett medicinskt problem har lösts. Av detta följer också att det inte främst är mera ekonomisk forskning som vi behöver för att ta ställning till Asplunds och Vartiainens olika synpunkter. Snarare handlar det om att vi själva måste tänka igenom hur vi anser att det goda samhället skall se ut.



Jonas Ahlskog
Skribenten doktorerar i filosofi vid Åbo Akademi.

KÄLLOR FÖR CITATEN:

<https://svenska.yle.fi/artikel/2016/08/23/laglonejobb-sagas-av-experten-ingen-tyder-pa-att-de-okar-sysselsattningen>

<https://svenska.yle.fi/artikel/2016/08/24/vartiainen-laglonejobb-bättre-arbetslöshet>